

Πόλεμος και Πολιτική

Μάθημα 10^ο: Καρλ Φον Κλαούζεβιτς
1780 – 1831

Γεώργιος Μαργαρίτης, Καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μάθημα 10^ο

Καρλ Φον Κλαούζεβιτς

1780 – 1831

Περιεχόμενα μαθήματος

1. Βιογραφικά στοιχεία του Κλαούζεβιτς.
2. Τα έργα του Κλαούζεβιτς.
3. Σημεία (επιλογή).
4. Ο Κλαούζεβιτς και η ιστορία.
5. Τρέχουσες εκδόσεις του έργου του Κλαούζεβιτς.
6. Ειδική Βιβλιογραφία.
7. Ασκήσεις Αυτοαξιολόγησης.

Σκοποί μαθήματος

- Ανάδειξη της ζωής και του έργου του Καρλ φον Κλαούζεβιτς.
- Το σημαντικότερο έργο του: «Περί πολέμου»
- Η «σύνθεση» της θεωρίας του μέσα από την αντιπαραβολή «θέσης» και «αντίθεσης» στο έργο του.
- Χρήση των ιστορικών παραδειγμάτων ως μέσων για την δημιουργία της θεωρίας του.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1^η ενότητα

Βιογραφικά στοιχεία του Κλαούζεβιτς

Η ανέλιξη του στο Πρωσικό στρατό

- Ο Κλάουζεβιτς γεννήθηκε στα 1780 και πέθανε από χολέρα στα 1831.
- Από την ηλικία των 12 ετών μπήκε στον στρατό των βασιλέων της Πρωσίας – στρατό αρχαϊκό στις δομές αλλά υποδειγματικό ως προς την πειθαρχία του.
- Σε πολύ νεαρή ηλικία πήρε μέρος στις εκστρατείες ενάντια στην επαναστατική Γαλλία στα 1793 – 1795.
- Στα 1801 – ήταν 21 ετών – μπήκε στην Στρατιωτική Ακαδημία της Πρωσίας και ξεκίνησε σταδιοδρομία αξιωματικού που τον οδήγησε ως τον βαθμό του στρατηγού.

Φορέας καινοτόμων ιδεών

- Νέος αξιωματικός ακόμα, ανοικτός στις καινοτομίες – στην μεταφορά δηλαδή των καινοτομιών που έφερε στην τέχνη του πολέμου η Γαλλική Επανάσταση και ο Ναπολέων – πρωτοστάτησε στην αναδιοργάνωση του πρωσσικού στρατού ως στέλεχος στην ομάδα του Φον Σάρνχορστ.

Η αιχμαλωσία από τους Γάλλους – η ένταξη στο Ρώσικο στρατό

- Στη μάχη της Ιένας, τον Οκτώβριο του 1806 ο Κλαούζεβιτς αιχμαλωτίστηκε από τους Γάλλους και παρέμεινε ως κρατούμενος στη Γαλλία στα 1807 – 1808.
- Στη συνέχεια έσπευσε να προσφέρει τις υπηρεσίες του στον Ρωσικό στρατό στις τάξεις του οποίου πολέμησε στην εκστρατεία του Ναπολέοντα κατά της Ρωσίας στα 1812.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

2^η ενότητα

Τα έργα του Κλαούζεβιτς

«Περί πολέμου» 1/3

- Το βασικό έργο του Κλάουζεβιτς είναι το «Περί του πολέμου».
- Το έργο αποτέλεσε τον καρπό ολόκληρης της ζωής του συγγραφέα του και σε αυτό ενέταξε τις επιμέρους σημειώσεις, σκέψεις και προβληματισμούς που κατά καιρούς κατέγραφε μέσα στην πολιτική και στρατιωτική του εμπειρία.

«Περί πολέμου» 2/3

- Το έργο χωρίζεται σε επιμέρους βιβλία που το καθένα από αυτά πραγματεύεται ένα διαφορετικό θέμα – με άξονα πάντοτε τον πόλεμο.

«Περί πολέμου» 3/3

Τα οκτώ αυτά βιβλία είναι τα ακόλουθα:

- I. Για τη φύση του Πολέμου.
- II. Για την Θεωρία του Πολέμου
- III. Η Στρατηγική.
- IV. Η εμπλοκή.
- V. Οι στρατιωτικές δυνάμεις.
- VI. Η Άμυνα.
- VII. Η Επίθεση
- VIII. Ο Σχεδιασμός.

Η πορεία του έργου του Κλαούζεβιτς

1/2

- Όταν στα 1831 ο Κλαούζεβιτς πέθανε από χολέρα τα επιμέρους αυτά βιβλία είχαν ολοκληρωθεί σε διαφορετικό ποσοστό τα καθένα.
- Η πρώτη τους έκδοση στα 1832 έγινε με την επιμέλεια της γυναίκας του στρατηγού.
- Έκτοτε έγινε πολλή συζήτηση για τις όποιες προσθέσεις, αφαιρέσεις ή μεταβολές έγιναν στο κείμενο του ίδιου του Κλάουζεβιτς ή στις σημειώσεις του, γεγονός που μετέτρεψε το έργο και σε φιλολογικό πρόβλημα.

Η πορεία του έργου του Κλαούζεβιτς

2/2

- Οι διαδοχικές «αποκαταστάσεις» του έργου φαίνεται ότι κατέληξαν σε ουσιαστικά αποτελέσματα στις δεκαετίες του 1950 και 1960 – στο πλαίσιο του μεγάλου ενδιαφέροντος για τις θεωρίες του Κλαούζεβιτς στην κορύφωση του Ψυχρού Πολέμου [επεξεργασία Hahlweg 1950 – 1960 και σήμερα η πλέον αξιόπιστη έκδοση – μετάφραση είναι των Howard και Paret στα αγγλικά το 1976].

Τα πιο ολοκληρωμένα βιβλία του

- Γενικά πάντως είναι παραδεκτό ότι τα βιβλία I, II και VIII ήταν τα πλέον ολοκληρωμένα ενώ το κεφάλαιο για την Άμυνα (βιβλίο 6) είναι το μεγαλύτερο και εκείνο που φαίνεται ότι απασχόλησε περισσότερο τον θεωρητικό του πολέμου.
- Το βιβλίο είναι εξαιρετικά δύσκολο στην ανάγνωση και δημιουργεί ενίοτε στον μελετητή την αίσθηση του αδιεξόδου και της αντίφασης.

Άλλα έργα 1/2

- Τα υπόλοιπα έργα του Κλάουζεβιτς έχουν περισσότερο μορφή ημερολογιακών σημειώσεων και παρατηρήσεων που απλά μας βοηθούν να κατανοήσουμε τον τρόπο που αντιλαμβάνονταν την πολεμική σύγκρουση.

Άλλα έργα 2/2

- Αυτά είναι:
- (α) “Αρχές του πολέμου” γράφτηκε πριν την αναχώρησή του για υπηρεσία στον ρωσικό στρατό στα 1812 για λογαριασμό του διαδόχου Φρειδερίκου Γουλιέλμου της Πρωσίας. Σε αυτό το έργο – που γράφτηκε όταν ο συγγραφέας του ήταν τριάντα περίπου χρονών – διακρίνονται μερικές από τις γραμμές της μετέπειτα γενικώτερης σκέψης του.
- (β) Οι Εκστρατείες του 1812 στη Ρωσία
- (γ) Η εκστρατεία του 1814
- (δ) Η εκστρατεία του 1815
- Πρόκειται για σημειώσεις και άθροισμα παρατηρήσεων παρά για αυτοτελή έργα – είναι όμως σημαντικά καθώς δείχνουν την πρόοδο στα θεωρητικά σχήματα του Κλάουζεβιτς.

Παραλληλισμοί με άλλους θεωρητικούς του πολέμου

Συχνά συγκρίνεται το έργο του με το αντίστοιχο των

- Σουν Τσού (Κινέζου θεωρητικού / εάν πρόκειται για «ιστορικό» πρόσωπο / του πολέμου στην αρχαιότητα – κάπου ανάμεσα στα 453 – 221 π.Χ.),
- εκείνο του Jomini (1779 – 1869)
- ή των Γερμανών στρατιωτικών ηγετών
- ή θεωρητικών του πολέμου στη σύγχρονη εποχή.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

3^η ενότητα

Σημεία (επιλογή)

“Θέση” και “αντίθεση” 1/3

- Στο έργο του Κλαούζεβιτς ο αναγνώστης παρακολουθεί
- μία διαρκή εναλλαγή ανάμεσα στη “Θέση” και στην “αντίθεση”:

“Θέση” και “αντίθεση” 1/3

- Παράδειγμα, ανάμεσα στις δύο φαινομενικά αντιφατικές θέσεις:
- “ο πόλεμος είναι μία μονομαχία σε μεγαλύτερη κλίμακα”
- και στο “ο πόλεμος είναι πολιτική”,
- μέσα από την κριτική και την εν μέρει ακύρωση του απόλυτου χαρακτήρα των θεωρήσεων αυτών,

“Θέση” και “αντίθεση” 1/3

- καταλήγει στη σύνθεση :
- **Ο πόλεμος; Μία “εντυπωσιακή” Τριάδα :**
- **ο πόλεμος είναι μία δυναμική, εγγενώς ασταθής, διάδραση των δυνάμεων που απορρέουν**
  - από τα βίαια πάθη (συγκινήσεις),
  - την τύχη
  - και τον ρασιοναλιστικό υπολογισμό.

Ερωτήματα επί του έργου του

- Για ποιόν έγραψε ο Κλάουζεβιτς το “Περί του πολέμου”;
- σε ποιόν απευθυνόταν;
- τί ήθελε να αποδείξει με αυτό;

Απευθυνόταν στους “επαγγελματίες του πολέμου”

Η απάντηση μπορεί να είναι ότι το απηύθυνε στους “επαγγελματίες του πολέμου” [στο χώρο του στρατού και της πολιτικής] τους οποίους ήθελε

- να επηρεάσει αλλά και
- να τους βοηθήσει να ταξινομήσουν
- και να κρίνουν τη γύρω από τον πόλεμο “φιλολογία”.

Το έργο του δεν είναι διανοητικό παιχνίδι

- Σε καμία περίπτωση δεν θεωρούσε ότι το βασικό προσόν ενός στρατιωτικού ηγέτη είναι η διανόηση.
- Δεν θεωρούσε επίσης ότι θεωρία είναι εργαλείο για τη δράση – είναι εργαλείο για την μελέτη : ως εκ τούτου για τη γενική διαμόρφωση της προσωπικότητας και της παιδείας ενός στρατιωτικού ηγέτη.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

4^η ενότητα

Ο Κλαούζεβιτς και η ιστορία

Το ιστορικό παράδειγμα

- Ο τρόπος με τον οποίο ο Κλαούζεβιτς αναφέρθηκε στην ιστορία – στο ιστορικό παράδειγμα – για να θεμελιώσει ή να εξηγήσει τις απόψεις του εξελίχθηκε με την πάροδο του χρόνου και τη μεταβολή της προσωπικής του εμπειρίας.

Συγκρότηση της θεωρίας του

- Στα πρώιμα έργα του προσφεύγει στην ιστορική ανάλυση για να εξηγήσει τρέχουσες καταστάσεις και πολεμικές συρράξεις.
- Στο “Περί του πολέμου” χρησιμοποιεί τα ιστορικά δεδομένα για το κτίσιμο θεωρίας – για την ανακάλυψη δηλαδή κανόνων με γενικότερη ισχύ.

Το “πρόσκαιρο” του ιστορικού παραδείγματος

- Η έννοια του ιστορικού παραδείγματος, υποστηρίζει, είναι σχετική καθότι αυτό είναι μερικό.
- Στηρίζεται σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο έδαφος και είναι καταδικασμένο να είναι “πρόσκαιρο” – δηλαδή συνδεδεμένο με την εκάστοτε συγκυρία.

Μελέτη πολέμων με “αποφασιστικό αποτέλεσμα”

- Παράδειγμα η μελέτη πολέμων της γαλλικής επανάστασης ή της ναπολεόντειας ευρωπαϊκής ενοποίησης:
- πόλεμοι όπου το “αποφασιστικό”, το “απόλυτο” αποτέλεσμα έχει σημασία.

Πολιτικές συνέπειες Γαλλικής επανάστασης

- Στο πολιτικό πεδίο η Γαλλική Επανάσταση θέλει να επιφέρει
- γενική ανατροπή των πολιτικών αλλά και των κοινωνικών κανόνων –
- καταστροφή της παλαιάς τάξης,
- ανάδειξη αστικής τάξης
- πιο σύνθετα ακόμα: αστικής τάξης σε διασύνδεση/συνεργασία με την γαλλική αντίστοιχη και όχι με τους ανταγωνιστές της.

Οι πόλεμοι του Παλαιού Καθεστώτος

- Οι πόλεμοι του “παλαιού καθεστώτος”
  - με τους περιορισμένους στόχους και
  - τα στενά όρια στη διεξαγωγή τους
  - είναι τελείως διαφορετικό είδος σύρραξης
  - όχι επειδή οι τότε στρατιωτικοί και ηγεμόνες ήταν “βλάκες” ή “αμαθείς”
  - αλλά επειδή τέτοιου είδους αποτέλεσμα ζητούσε η τότε πολιτική – οικονομική – κοινωνική διάρθρωση του κόσμου.

Τρέχουσες εκδόσεις του έργου του Κλαούζεβιτς

- Howard Michael Eliot, Paret Peter, *Carl von Clausewitz, On War. Indexed Edition*, (1989) Princeton U.P.
- Clausewitz Carl Von, *Principles of War*, (2003, Dover Publications).

Ειδική βιβλιογραφία

- Paret Peter, *Understanding War: Essays on Clausewitz and the History of Military Power*, (1992, Princeton U.P.).
- Rothenberg Gunther, *The Art of Warfare in the Age of Napoleon*, (1980) Indiana U.P.
- Rothenberg Gunther, *The Napoleonic Wars*, (2006) Harper Perennial.

Ασκήσεις Αυτοαξιολόγησης

1. Με ποιον τρόπο η ιστορική συγκυρία – πολιτική και στρατιωτική – επηρέασε το έργο του Κλαούζεβιτς;
2. Το «ιστορικό παράδειγμα» στο έργο του Κλαούζεβιτς.
3. Προβλήματα στο έργο του Κλαούζεβιτς.
4. Ποια είναι τα βασικά στοιχεία του πολέμου έτσι όπως τα ορίζει ο Κλαούζεβιτς.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γεώργιος Μαργαρίτης.
«Πόλεμος και Πολιτική. Καρλ Φον Κλαούζεβιτς 1780 – 1831». Έκδοση: 1.0.
Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS228/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος 10^{ου} Μαθήματος

Επεξεργασία: Γαβριέλα Λ. Μαζαράκη
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2013 – 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

